ROCZNIKI NAUK PRAWNYCH
Tom X, zeszyt 1 – 2000

Roman T o k a r c z y k, *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 1999 ss. 264, Kantor Wydawniczy Zakamycze.

W procesie globalizacji, jaki dokonuje się w XX w. w dość galopującym tempie wraz z rozwojem komunikacji między ludźmi i narodami, wzrasta zainteresowanie komparatystyką prawniczą. Zjawisko to widoczne jest również w Polsce, zwłaszcza w ostatnim dziesięcioleciu. W szczególności świadczy o tym zainteresowanie, z jakim spotkała się prof. Romana Tokarczyka *Komparatystyka prawnicza*. Wskazuje na to fakt, iż w ciągu trzynastu lat, jakie upłynęły od jej pierwszego wydania w 1986 r., ukazało się już piąte wydanie.

Całość tej publikacji zawiera: Słowo wstępne do pięciu kolejnych wydań, przedmowę, dziesięć rozdziałów zasadniczej treści, bibliografię i indeks nazwisk.

W słowie wstępnym Autor informuje o rozwoju komparatystki, potrzebie jej uprawnia oraz innowacjach, wprowadzonych do kolejnych wydań. Natomiast w przedmowie – prof. Wieńczysław Wagner, wieloletni profesor na wielu uniwersytetach zagranicznych, wybitny znawcy problematyki prawa porównawczego, omawia m.in. zastosowanie komparatystki w sądownictwie amerykańskim.

Oceniając powyższą publikację pod względem merytorycznym, należy zauważyć, iż zawiera bardzo bogatą treść, wyłożoną w sposób odznaczający się niezwykłą klarownością. W niniejszej prezentacji zwrócę uwagę na jej główne wątki tematyczne.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Założenia teoretyczne komparatystyki prawniczej", Autor podejmuje podstawowy problem: czy komparatystyka jest oddzielną dyscypliną prawniczą, czy tylko metodą poznawania zjawisk prawnych? Z przedstawionych w tym rozdziale analiz różnych odpowiedzi na te pytania wynika, iż komparatystyka wykazuje pokrewieństwo zarówno z dogmatyką prawa, jak również z teorią prawa i aksjologią prawa. Wypowiedzi R. Tokarczyka świadczą, iż opowiada się on za uprawianiem komparatystyki jako dyscypliny wielozadaniowej.

W rozdziale drugim, zatyłowanym „Kształtowanie się komparytystyki prawniczej", Autor ukazuje rozwój tej dyscypliny od starożytności grecko-rzymskiej, przez średniowiecze, odrodzenie i oświecenie, aż do chwili obecnej. D e k o m p o z y c j a b l o k u k o m u n i s t y c z n e g o, jaka w ostatnich latach nastąpiła w naszej części Europy – zdaniem Autora – sprzyja rozwojowi komparatystyki w Polsce.

W rozdziale trzecim, zatytułowanym „Zakres przedmiotu komparatystyki prawniczej", Autor wykazuje, na czym polega wielozadaniowość komparatystyki. Odpowiednio do tych zadań wyróżnione zostały takie koncepcje uprawiania komparatystyki,

jak: komparatystyka prawnohistoryczna, prawnowspółczesna, prawnozagraniczna, teoretyczna, praktyczna, polityczna i wreszcie komparatystyka ideologiczna. Ze względu na zakres komparatystyki prawniczej wyróżniona została komparatystyka polegająca na porównywaniu: norm społecznych, elementów normy prawnej, modeli stosowania prawa, komparatystyka gałęzi prawa, systemów prawa, różnych rodzin i typów prawa itp.

W rozdziale czwartym Autor prezentuje różne „Hipotezy komparatystyczne", w których przez pryzmat sprawiedliwości jako wartości prawa przejawiają się różne sposoby ukazywania prawa, jak: opisowe, oceniające, interpretacyjne i postulatywne. Prezentując różne wersje uprawiania komparatystyki Autor przychyla się do hipotezy uprawiania komparatystyki respektującej istnienie obiektywnych wartości, wyrażanych fundamentalnymi prawami człowieka.

Bardzo interesujący jest rozdział piąty zatytułowany „Komparatystyka głównych kultur świata", w którym Autor wskazuje: kryteria wyodrębnienia różnych kultur prawnych, związki między kulturą a religią i moralnością, wyróżnia kulturę prawną judaizmu, chrześcijaństwa, islamu, konfucjonizmu, hinduizmu, buddyzmu; wyróżnia zasady charakterystyczne dla systemu prawa precedensowego – *common law* i systemu prawa kontynentalnego.

W rozdziale szóstym zatytułowanym „Komparatystyka prawnicza a teoretyczne nauki prawne" Autor prezentuje relacje między komparatystyką prawniczą a filozofią prawa (filozofią prawa pozytywnego i prawa naturalnego), między komparatystyką a jurysprudencją, między komparatystyką a teorią prawa, komparatystyką a socjologią prawa itp.

Rozdział siódmy, zatytułowany „O metodach komparatystyki prawniczej", ukazuje najpierw związki między metodologią ogólną nauk a metodologią komparatystyki prawniczej, a następnie różne modele i metody uprawiania komparatystyki prawniczej.

Rozdział ósmy, zatytułowany „Komparatystyka edukacji prawniczej", zawiera omówienie różnych systemów edukacji prawniczej zarówno w Europie, jak i w Stanach Zjednoczonych oraz modeli uprawiania studiów prawniczych w Polsce w różnych okresach historycznych.

W rozdziale dziewiątym – „Podstawowe funkcje komparatystyki prawniczej" – analizuje takie funkcje komparatystyki, jak: poznawcze, dydaktyczne, prawotwórcze, interpretacyjne, unifikacyjne i ideologiczne.

W rozdziale dziesiątym – „Aspekty międzynarodowej unifikacji prawa" – Autor omawia podstawowe zagadnienia dotyczące unifikacji prawa, dokonywane przed różne podmioty i w różnych formach, jak: unifikacja prawa różnych państw, całego kontynentu, harmonizacja prawa, dostosowanie prawa krajowego do wspólnego wzorca itp. Analizuje także czynniki wpływające na unifikację prawa, jakimi są: interesy ekonomiczne, polityczne, kulturowe i aksjologiczne, oraz przedstawia rodzaje unifikacji prawa w skali międzynarodowej i krajowej. Szczególną uwagę zwraca na unifikację prawa europejskiego, w którym decydującą rolę spełniają organizację międzynarodowe powstałe po II wojnie światowej, jakimi są Rada Europejska, Wspólnoty Europejskie Państw, Unia Europejska. Jednakże wydaje się, że w takim ujęciu procesów współczesnej unifikacji prawa stosunkowo za mało miejsca poświęca aktualnym

problemom związanym z dostosowaniem prawa polskiego do prawa Unii Europejskiej. Należy oczekiwać, iż szerzej tę problematykę omówi Autor w następnym wydaniu swej publikacji.

Reasumując powyższą charakterystykę *Komparatystyki prawniczej* prof. R. Tokarczyka, stwierdzam, że jest to publikacja rzeczywiście godna polecenia wszystkim studiującym prawo oraz odpowiedzialnym za tworzenie i stosowanie prawa. Niewątpliwie jest to znakomite kompendium współczesnej wiedzy na temat różnych koncepcji uprawiania komparatystyki, które spełnia bardzo pożyteczne funkcje na obecnym etapie przebudowy całego systemu prawa polskiego.

Ks. Józef Krukowski

Stanisław R u d n i c k i, *Prawo do grobu. Zagadnienia cywilistyczne*, Warszawa 1999, ss. 283, Kantor Wydawniczy Zakamycze.

Nakładem Kantoru Wydawniczego Zakamycze ukazała się książka autorstwa długoletniego sędziego Sądu Najwyższego – Stanisława Rudnickiego. Opracowanie zostało podzielone na 6 rozdziałów:

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Pojęcia podstawowe" Autor stara się przedstawić definicję dobra osobistego. Przyjmuje przy tym stanowisko obiektywistyczne, według którego przy wyjaśnianiu istoty dobra osobistego należy mieć na uwadze nie tylko subiektywne odczucie osoby żądającej ochrony prawnej, ale także obiektywną reakcję w opinii społeczeństwa. Kult pamięci po zmarłej bliskiej osobie jest powszechnie akceptowany. Pamięć o zmarłych jest elementem świadomości każdego człowieka, a jej kultywowanie sprawą kultury i cywilizacji. Stanisław Rudnicki wyjaśnia, że w przypadku tego dobra mamy do czynienia z określonym, przyrodzonym i niezbywalnym, ściśle osobistym prawem człowieka, związanym z jego osobowością. Następnie ukazuje, jak od chwili kodyfikacji prawa polskiego po pierwszej wojnie światowej do uchwalenia w roku 1997 konstytucji kształtowała się ochrona dóbr osobistych w polskim prawodawstwie.

W rozdziale drugim „Kult pamięci osoby zmarłej jako dobro osobiste" przeanalizowane zostały art. 23 i 24 k.c., z których wynika, że przedmiotem ochrony ze strony prawa cywilnego są wszystkie dobra osobiste, których ilość jest nieograniczona. Nauce i orzecznictwu sądowemu pozostawiono rozstrzyganie o tym, czy i kiedy mamy do czynienia z dobrem osobistym, które podlega ochronie prawnej. Prawu polskiemu obca jest konstrukcja ogólnego prawa podmiotowego jako prawa osobistego. Cechą praw osobistych jest ich niemajątkowy charakter i ścisłe związanie z osobą i osobowością ich podmiotu, oznaczające nieprzenoszalność tych praw w drodze sukcesji singularnej i uniwersalnej.

W kręgu kultury chrześcijańskiej kult pamięci o zmarłych jest głęboko zakorzeniony, uznawany powszechnie, niezależnie od wyznawanego światopoglądu czy